

Józef Ignacy Kraszewski (28 lipca 1812 w Warszawie - 19 marca 1887 w Genewie)

Ten pisarz-rekordzista z Warszawy

dorobił się zasłużonej sławy,

od, hen, "Starej Baśni"

po "Saskie ostatki",

spisał ciąg dziejów arcyciekawych...

(ebs)

Józef Ignacy Kraszewski - polski pisarz, publicysta, wydawca, historyk, działacz społeczny i polityczny, autor z największą liczbą wydanych książek i wierszy w historii literatury polskiej oraz malarz. Pseudonimy literackie: Bogdan Bolesławita, Kaniowa, Dr Omega, Kleofas Fakund Pasternak, JIK, B.B. i inne.

Urodził się 28 lipca 1812 w Warszawie w ziemiańskiej rodzinie Jana i Zofii z Malskich. Rodzice mieszkali na Grodzieńszczyźnie w swoim majątku Dołhe koło Prużany. Rodzina pieczętowała się herbem Jastrzębiec, którego praprzodkom rodów herbowych poświęcił później powieść "Boleszczyce". Matka szukała w Warszawie schronienia w obawie przed wojną francusko-rosyjską.

Oboje rodzice pojawiali się w późniejszej twórczości Kraszewskiego jako wzorce postaci powieściowych. Ojciec, Jan Kraszewski (1788-1864), chorąży powiatu prużańskiego, został przedstawiony w roli seniora rodziny w "Powieści bez tytułu" (1855). Zofię Kraszewską (1791-1859) syn sportretował m.in. w "Pamiętnikach nieznanego" (1846). Józef Ignacy był najstarszy z pięciorga rodzeństwa; najmłodszy brat Kajetan (1827-1896) także zajął się literaturą, był autorem opowiadań i powieści.

Kraszewski wychowywał się w Romanowie w powiecie włodawskim (obecnie powiat bialski), pod opieką babki Anny Zofii Malskiej z d. Nowomiejskiej oraz babci Konstancji Nowowiejskiej. Wyniósł stamtąd pierwsze zainteresowania kulturą i literaturą. W latach 1822-1826 kształcił się w szkole wydziałowej w Białej Podlaskiej, zwanej wówczas Akademią Bialską, od 1826-1827 w szkole wojewódzkiej w Lublinie, wreszcie od 1827 do 1829 roku w gimnazjum w Świsłoczy, gdzie zdał egzamin dojrzałości.

W 1829 podjął studia na Wydziale Lekarskim Cesarskiego Uniwersytetu Wileńskiego, ale wkrótce przeniósł się na literaturę. Pod pseudonimem Kleofasa Fakunda Pasternaka ogłaszał pierwsze utwory literackie w czasopiśmie. Brał aktywny udział w życiu studenckim, także w gronie spiskowców. 3 grudnia 1830 wraz z grupą młodzieży został aresztowany. Pobył w więzieniu (potem w szpitalu więziennym) trwał do marca 1832. Kraszewski otrzymał nakaz osiedlenia się w Wilnie z dozorem policyjnym, ale tylko do końca 1832. Od grożącej mu branki do wojska na Kaukaz

uratowało go wstawiennictwo ciotki (przełożonej wileńskich wizytek) u generał-gubernatora. W późniejszych latach Kraszewski twierdził, że w początkowej fazie procesu był nawet skazany na śmierć. Wyniósł z tego okresu określony stosunek do zbrojnej walki powstańczej - odnosił się do niej ze zrozumieniem, ale i niechęcią, brakiem wiary w powodzenie.

W okresie przymusowego pobytu w Wilnie prowadził historyczne badania źródłowe, co po latach zaowocowało m.in. czterotomową historią tego miasta ("Wilno od początków jego do roku 1750"), spisywaną w latach 1840-1842, a także kilkoma powieściami. Zaangażował się w popularyzację źródeł historycznych, inicjował wydawanie pamiętników i diariuszy. Z wielu podobnych źródeł korzystał w swojej twórczości.

Niedługo potem osiadł w rodzinnej wsi Dołhe, gdzie u boku ojca nabierał doświadczenia w pracy gospodarskiej. Wkrótce zawarł związek małżeński z Zofią Woroniczówną. W 1838 wraz z żoną osiedlił się na Wołyniu. Początkowo był dzierżawcą wsi Omelno koło Łucka, gdzie założył wspaniały park-ogród (istnieje on do dnia dzisiejszego, jednak bardzo zaniedbany). W 1840 nabył wieś Gródek koło Łucka. Tam, obok codziennych zajęć gospodarskich, musiał zmierzyć się z procesem o zatajone zadłużenie ciężące na wiosce. Odbił w tym okresie kilka podróży, m.in. do Kijowa i Odessy, które zaowocowały "Wspomnieniami Odessy, Jedyssanu i Budżaku" (1845-1846).

W 1848 Kraszewski sprzedał Gródek i przeniósł się do kolejnego nabytku - wsi Hubin (położonej również w powiecie łuckim). Stąd, zrażony niepowodzeniami gospodarskimi, a zarazem przymuszony koniecznością kształcenia czwórki dzieci, przeniósł się w 1853 do Żytomierza, gdzie mieszkał do 1860, pracując jako kurator szkolny.

W Żytomierzu, będącym w tym okresie 40-tysięcznym miastem, ośrodkiem życia społecznego i towarzyskiego polskiej szlachty oraz siedzibą carskich władz gubernialnych, Kraszewski pełnił szereg funkcji i godności. Cieszył się jednocześnie rosnącą sławą jako pisarz. Mimo pełnionych godności szlacheckich Kraszewski dostrzegał problemy społeczne i występował przeciwko systemowi pańszczyźnianemu - ogłosił m.in. memoriał popierający projekt nadania ziemi chłopom, przedstawiony na zjeździe gubernialnym szlachty w Żytomierzu na początku 1858. Wkrótce, po odbyciu w 1858 półrocznej podróży po Europie, nabrał także sympatii do idei demokratycznych i gospodarczych zachodniej Europy.

Równocześnie nie zaniedbywał działalności publicystycznej i wydawniczej. W tym okresie parokrotnie odwiedził Odessę i Warszawę. W latach 1860-1887 był członkiem honorowym Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk.

Po powrocie z podróży pisarz poróżnił się ostatecznie ze środowiskiem szlachty wołyńskiej i podjął decyzję o przeniesieniu się do Warszawy (1851). Tu został redaktorem *Gazety Codziennej* Leopolda Kronenberga (1859), podnosząc znaczenie pisma (co wyraziło się m.in. kilkunastokrotnym wzrostem liczby prenumeratorów). Propagował kapitalistyczne formy gospodarki rolniczej, inwestycje, uprzemysłowienie, rozwój kolei, tworzenie zrzeseń handlowo-finansowych.

W tym czasie odbywał dalsze podróże zagraniczne, był w Belgii i Francji (dwukrotnie), Włoszech, Rosji (1858). Angażował się w działalność polityczną emigracji i analizował możliwość wybuchu powstania. Zgodnie z nabytymi

przed trzydziestu laty poglądami nie był zwolennikiem powstania, starając się swoimi publikacjami tonować atmosferę przedpowstaniową.

Pod koniec stycznia 1863 został zmuszony do opuszczenia Warszawy. Udał się do Drezna.

W Dreźnie, od czasów rozbiorowych jednym z głównych ośrodków polskiej emigracji, Kraszewski zajął się pomocą dla szukających schronienia za granicą powstańców styczniowych. W pracy literackiej skupił się na publicystyce politycznej. Utwory te zamknęły mu drogę powrotną do Warszawy po upadku powstania, odbywał natomiast kolejne podróże po Europie, w pierwszych latach emigracji szukając wsparcia dla sprawy powstańczej, potem także dla kuracji i wypoczynku - obok klęsk narodowych Kraszewski przeżywał niepowodzenia prywatne, problemy finansowe, długi zięcia i syna Jana, deportację brata Lucjana do Rosji, zesłanie zięcia i wyjazd wraz z nim córki Konstancji z dziećmi.

Jako doświadczony dziennikarz podjął w 1865 pracę redaktora tworzonego we Lwowie pisma *Hasło*. Spotkał się z dużym zawodem - nie otrzymał zezwolenia na pobyt we Lwowie i został zmuszony do współpracy na odległość, nie mógł też forsować swoich poglądów; dla właścicieli pisma, lwowskich ziemian, *Hasło* miało być raczej forum poglądów konserwatywnych, a nazwisko Kraszewskiego magnesem dla czytelników. Ostatecznie nic z tych planów nie wyszło, *Hasło* upadło po pół roku.

Mimo niepowodzenia we Lwowie pisarz nadal planował osiedlenie się w Galicji. W 1866 został obywatelem Krakowa, a wkrótce Austrii. Plany pozostania na stałe zostały podważone obserwacjami poczynionymi w Galicji, które unaocniły Kraszewskiemu siłę konserwatyzmu. Wyrazem tego stała się porażka Kraszewskiego w staraniach o katedrę literatury polskiej na Uniwersytecie Jagiellońskim, które pisarz przegrał z faworytem konserwatystów Stanisławem Tarnowskim, mimo iż konkurent nie spełniał wymogów formalnych.

Po kolejnym niepowodzeniu - fiasku planów kupna krakowskiego *Czasu* (który niebawem stał się czołowym pismem konserwatystów, a potem stańczyków) - Kraszewski założył w 1868 własną drukarnię w Dreźnie. Nie był to dobry interes, już w 1871 został zmuszony do odsprzedania drukarni ze stratą finansową. Skutkiem przedsięwzięcia pozostało obywatelstwo saskie, które w 1871 zamieniło się w obywatelstwo Rzeszy Niemieckiej.

Otrzymał tytuły honorowe obywatelstwa miast Lwowa (15 maja 1867), Jasła (11 września 1879)[5], Jarosławia (25 września 1879).

Od 1873 poświęcał się wyłącznie pracy literackiej. Parokrotnie w okresie drezdeńskim odwiedzał Galicję i Poznańskie, w 1879 podczas jubileuszu pięćdziesięciolecia pracy literackiej entuzjastycznie przyjmowany w Krakowie na okoliczno otwarcia Muzeum Narodowego w odnowionych Sukiennicach.

W 1883 aresztowany w Berlinie pod zarzutem działalności wywiadowczej na rzecz Francji - Kraszewski finansował z własnych pieniędzy sieć wywiadowczą z pobudek patriotycznych, w uznaniu zasług prezydent Francji, marszałek

Patrice Mac-Mahon, zamierzał nadać Kraszewskiemu Krzyż Komandorski Legii Honorowej. Podczas rozpoczętego w maju 1884 procesu w Lipsku skazano go na trzy i pół roku więzienia w twierdzy w Magdeburgu. Z powodu choroby płuc w 1885 został wypuszczony za kaucją. Wyjechał do Szwajcarii, a później do San Remo. Zmarł 19 marca 1887 roku w Genewie, został pochowany 18 kwietnia w krypcie zasłużonych na Skałce w Krakowie.

<https://www.youtube.com/watch?v=A2cpkq44aXM>

W licznych utworach zawarł obraz współczesnego mu społeczeństwa oraz polskiej narodowej przeszłości. W powieściopisarstwie Kraszewskiego wyróżnić można trzy okresy: młodziński (1830-1838), wołyńsko-warszawski (1838-1863) i okres drezdeński (od 1863). Po cyklu powieści współczesnych i ludowych ostatni okres twórczości obfitował w powieści historyczne, dotyczące zarówno czasów starożytnych ("Rzym za Nerona"), XV wieku ("Krzyżacy 1410"), wieku XVIII (trylogia saska oraz późniejsze "Saskie ostatki"). Podstawę warsztatu twórczego stanowiła licząca kilka tysięcy tomów biblioteka, w której ok. 2300 tytułów związanych było z historią Polski.

https://www.youtube.com/watch?v=_86uratN5D8

Niezwykle płodny, zadziwiający ogromem swych prac, Kraszewski napisał i wydał około 600 tomów, nie licząc w tym pracy redakcyjnej, mnóstwa artykułów w czasopismach i olbrzymiej korespondencji prywatnej. Najważniejszym działem twórczości Kraszewskiego są powieści: w ciągu 57 lat napisał ich 232, w tym 144 powieści społeczne, obyczajowe i ludowe, 88 historycznych. Za to dokonanie trafił do księgi rekordów Guinnessa jako autor największej liczby napisanych powieści. Dopiero w roku 1996 oficjalnie wyprzedził go Brazylijczyk Jose Carlos Ryoki de Alpoim Inoue.

W swym powieściopisarstwie Kraszewski stał się wychowawcą narodem we wszelkich kierunkach pracy oświatowej, naukowej i społecznej, reformatorem powieści polskiej przez nadanie jej oryginalnych cech, swoiste przetworzenie wzorów obcych, wprowadzenie różnorodności motywów, odtworzenie całokształtu życia polskiego na podstawie materiału opartego na obserwacji, oraz przez podniesienie jej na wysoki nieraz poziom artyzmu. Dziełami swymi wpłynął wydatnie na współczesny mu rozwój polskiej twórczości powieściowej i na jej późniejszy rozkwit - od Sienkiewicza aż po czasy ostatnie, gdy po przejściowym niedocenieniu zalet artystycznych twórczości Kraszewskiego, popularność pisarza przeżywa renesans.

Wydania zbiorowe: Zbiór powieści (1872-1876, 102 t.); Wybór pism (1878, 15 t.); Wybór powieści (1883, 80 t.); Powieści historyczne (1876-1889, 78 t., parokrotnie przedrukowywane, ostatnio w zmienionym wyborze i układzie, 1929-1930); Wybór pism (1884-1894, 10 t., najlepszy z dotychczasowych). Oddzielne, nowsze wydania w Bibliotece Narodowej i w Wielkiej Bibliotece. Bibliografia Karola Estreichera (1887) i P. Chmielowskiego (1894). Podstawowa monografia zbiorowa w Książce jubileuszowej (1880), monografia Piotra Chmielowskiego (1888), studia Bronisława Chlebowskiego, Wiktora Hahna i wielu innych.

Kraszewski jako malarz i grafik był uczniem Bonawentury Dąbrowskiego w Wilnie, malował widoki akwarelowe, rysował portrety, był też zręcznym akwaforcistą. Rysunki i akwarele Kraszewskiego posiadają: Muzea Narodowe w

Krakowie i Warszawie oraz Galeria Mielżyńskich w Poznaniu, akwaforty - Muzeum im. Emeryka Hutten-Czapskiego w Krakowie, Muzeum Narodowe w Poznaniu i Pracownia-Muzeum Józefa Ignacego Kraszewskiego w Poznaniu.